

Na osnovu člana 16. stav 4. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona-Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), na prijedlog Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 87. sjednici, održanoj 15.11.2012. godine,
d o n o s i

ZAKLJUČAK

I

Prihvata se Informacija o stanju i načinima zapošljavanja mladih visokoobrazovanih kadrova na području Zeničko-dobojskog kantona.

II

Informacija iz tačke I ovog zaključka upućuje se u dalju skupštinsku proceduru.

III

Zaključak stupa na snagu danom donošenja.

Broj: 02-_____ /12.

Datum, 15.11.2012. godine

Z e n i c a

PREMIJER

mr.sci.Fikret Plevljak dipl.ing.

DOSTAVLJENO:

1x Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice,

1x Stručna služba Skupštine,

1x a/a.

1. UVOD

Programom rada Vlade i Skupštine Zeničko-dobojskog kantona za 2012. godinu planirano je razmatranje dokumenta „**Informacija o stanju i načinima zapošljavanja mladih visokoobrazovanih kadrova na području Zeničko-dobojskog kantona**“. U izradi ovog dokumenta učestvovali su: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, JU Služba za zapošljavanje, Ministarstvo privrede, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo za boračka pitanja. Pri izradi Informacije korišteni su podaci Federalnog zavoda za statistiku i Službe za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona i resornih ministarstava.

Na području Zeničko-dobojskog kantona po podacima Federalnog zavoda za statistiku zaključno sa 30.06.2011. godine ukupan broj stanovnika je 399.856, od čega je 75.738 starosti od 0-14 godina, 275.167 od 15-64 godine i 48.951 stariji od 65 godina.

Tržište rada u Bosni i Hercegovini pa tako i u Zeničko-dobojskom kantonu strukturalno nije prilagođeno današnjim potrebama u privredi. Proces tranzicije u kojem se trenutno nalazimo, sa ciljem da svoju privredu prilagodimo tržišnim principima, je jako spor i mukotrpan. Pozitivni efekti u oblasti ekonomskog rasta koji su ostvareni do početka svjetske krize 2008. godine nisu na pravi način iskorišteni, odnosno nisu proizveli otvaranje dovoljnog broja novih radnih mjesta. Osnovna karakteristika tržišta rada u Bosni i Hercegovini jeste očuvanje postojećih radnih mjesta, a ne stvaranje novih mogućnosti zapošljavanja.

Mladi često imaju teškoća u periodu po okončanju obrazovanja do zapošljavanja, te duže razdoblje provode na birou za zapošljavanje i u potrazi za poslom. Jedan od glavnih razloga teškog zapošljavanja mladih je nedostatak radnog iskustva, jer poslodavci ne žele neiskusne kadrove, i većina poslodavaca kao uvjet za zapošljavanje traži radno iskustvo, i to u trajanju najmanje od godinu dana.

Na tržištu rada ne postoji ravnoteža ponude i potražnje za radnom snagom, evidentan je nesklad između visoke ponude kvalifikovane mlade radne snage bez radnog iskustva i zanemarljive potražnje za istom. Nezaposlenost, a naročito nezaposlenost visokoobrazovanih kadrova predstavlja neiskorištavanje potencijala i gubitak raspoloživih resursa, te podstiče lošu praksu u upravljanju ljudskim resursima, što sve skupa utiče na smanjenje rasta bruto domaćeg proizvoda.

U avgustu mjesecu 2012. godine na području Kantona evidentirano je ukupno 69.419 lica koja traže posao od čega je 3.215 osoba sa završenom VSS. Dok je u julu mjesecu 2012. godine broj nezaposlenih osoba sa visokom stručnom spremom (dalje u tekstu VSS) bio 2.705, a u septembru 2012. godine je ovaj broj bio 2.660 osoba. Ovaj podatak ukazuje da je broj visokoobrazovanih kadrova na evidenciji nezaposlenih osoba najveći u vrijeme ljetnog školskog raspusta. Tada se mnogim uposlenicima koji rade u školama prekida radni staž (ugovor na određeno vrijeme) i prijavljuju se na Biro za zapošljavanje u matičnoj općini.

2. ZAPOSLENOST VISOKOOBRAZOVANIH KADROVA

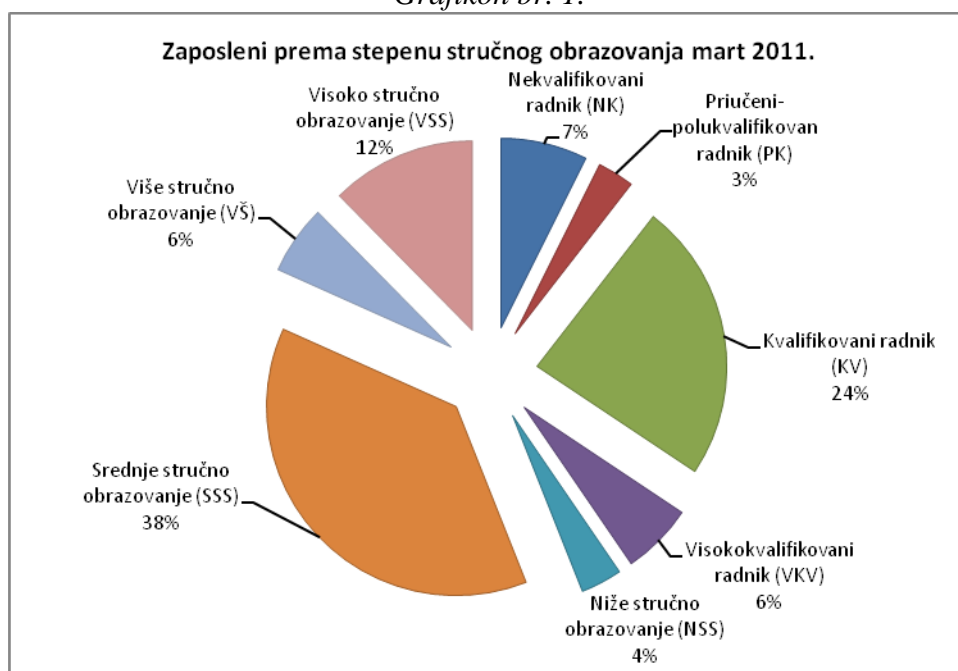
Pronalazak zaposlenja i iskorištavanje jednog od osnovnih ljudskih prava, prava na rad, daje svakoj osobi, a pogotovo mladoj osobi, koja je na prelasku iz obrazovanja na tržište rada, osjećaj dostojanstva, samopoštovanja, korisnosti društvenoj zajednici i omogućava mu zadovoljenje osnovnih potreba, te je jedan od bitnih elemenata za formiranje porodice.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku broj zaposlenih u Zeničko-dobojskom kantonu u martu 2011. godine je bio 63.505¹ osoba što je za 374 osobe više u odnosu na mart 2010. godine. Broj zaposlenih osoba sa VSS se u istom periodu povećao za 447 osoba, odnosno sa 7.428 na 7.875 osoba, što govori da se udio broja zaposlenih osoba sa VSS povećava u ukupnom broju zaposlenih osoba.

Tabela br.2.1. Zaposleni prema stepenu stručnog obrazovanja po godinama u kantonu

Stepen stručnog obrazovanja	Mart 2009.		Mart 2010.		Mart 2011.	
	ZO	% Udio	ZO	% Udio	ZO	% Udio
Nekvalifikovani radnik (NK)	4.561	7,19 %	4.528	7,17 %	4.683	7,37 %
Priučeni-polukvalifikovan radnik (PK)	2.984	4,71 %	2.027	3,21 %	1.984	3,12 %
Kvalifikovani radnik (KV)	15.527	24,49 %	14.385	22,79 %	15.154	23,86 %
Visokokvalifikovani radnik (VKV)	4.551	7,18 %	4.355	6,90 %	3.870	6,09 %
Niže stručno obrazovanje (NSS)	2.568	4,05 %	2.564	4,06 %	2.240	3,53 %
Srednje stručno obrazovanje (SSS)	22.444	35,41 %	24.024	38,05 %	23.955	37,72 %
Više stručno obrazovanje (VŠ)	3.989	6,29 %	3.820	6,05 %	3.744	5,90 %
Visoko stručno obrazovanje (VSS)	6.768	10,68 %	7.428	11,77 %	7.875	12,40 %
UKUPNO	63.392	100,00 %	63.131	100,00 %	63.505	100,00 %

Grafikon br. 1.

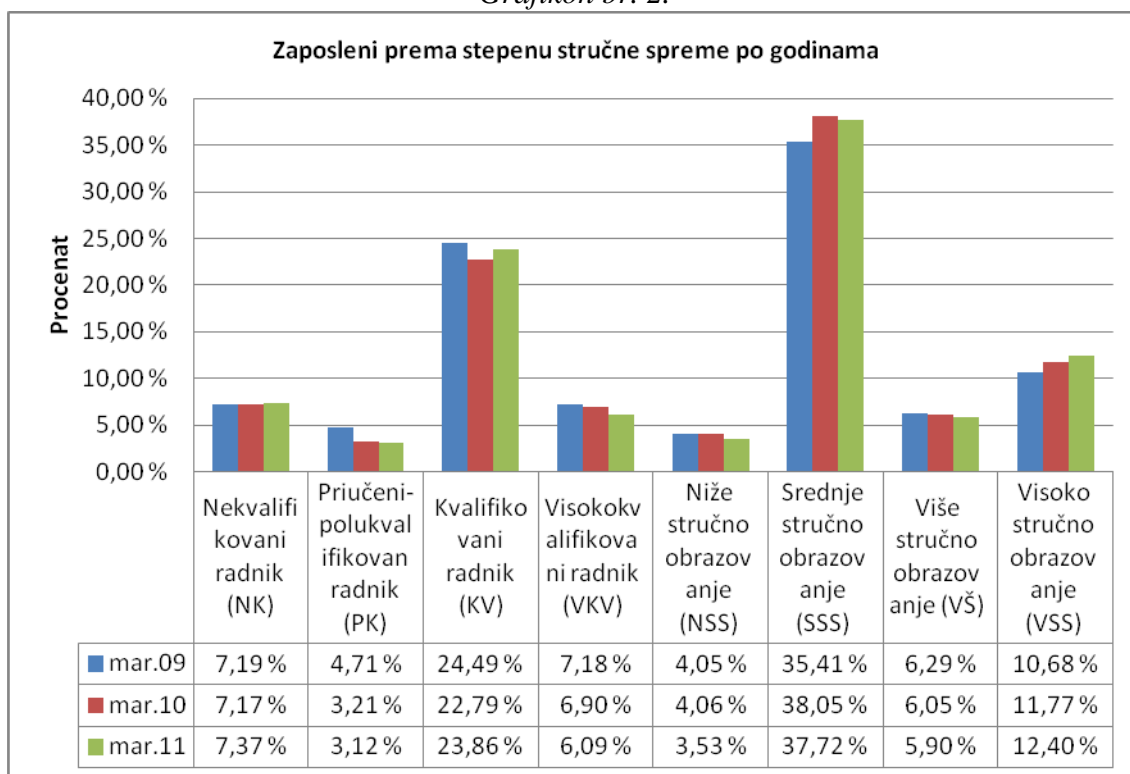

¹ U ukupan broj zaposlenih nisu uključeni zaposleni u odbrani

Obrazovna struktura zaposlenih osoba pokazuje da najveći udio, oko 72% ima završenu srednju školu, slijede 18% akademski obrazovanih osoba, i oko 10% zaposlenih s osnovnom školom ili nižim obrazovanjem. Obrazovna struktura zaposlenih osoba je jako bitan faktor za privredu jedne zemlje ili regije i za njen ekonomski rast i razvoj. Stoga i obrazovanje ne možemo posmatrati odvojeno, ono mora biti u stalnoj saradnji sa tržištem rada, pratiti kretanja i potrebe na tržištu rada kako bi zadovoljilo te potrebe i stvorilo „proizvod“ koji će odgovarati potražnji.

Kada gledamo zemlje iz okruženja, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku iz 2010. godine u Srbiji je učešće visoko obrazovanih osoba u ukupnom broju zaposlenih osoba iznosilo oko 22 %. U Hrvatskoj se to učešće VSS u ukupnom broju zaposlenih takođe kreće oko 22% prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske, što govori da smo po tom pokazatelju lošiji od zemalja u okruženju. Istraživanja i projekcije koji su sprovedeni na nivou Evropske Unije pokazuju da je učešće visoko obrazovanih kadrova u ukupnoj strukturi zaposlenih u 2009. godini iznosilo oko 27%. Ovi podaci nam govore da u našem kantonu moramo uložiti dodatne napore da bi povećali udio osoba sa VSS u ukupnom broju zaposlenih osoba i tako se približili europskom prosjeku.

Grafikon br. 2.

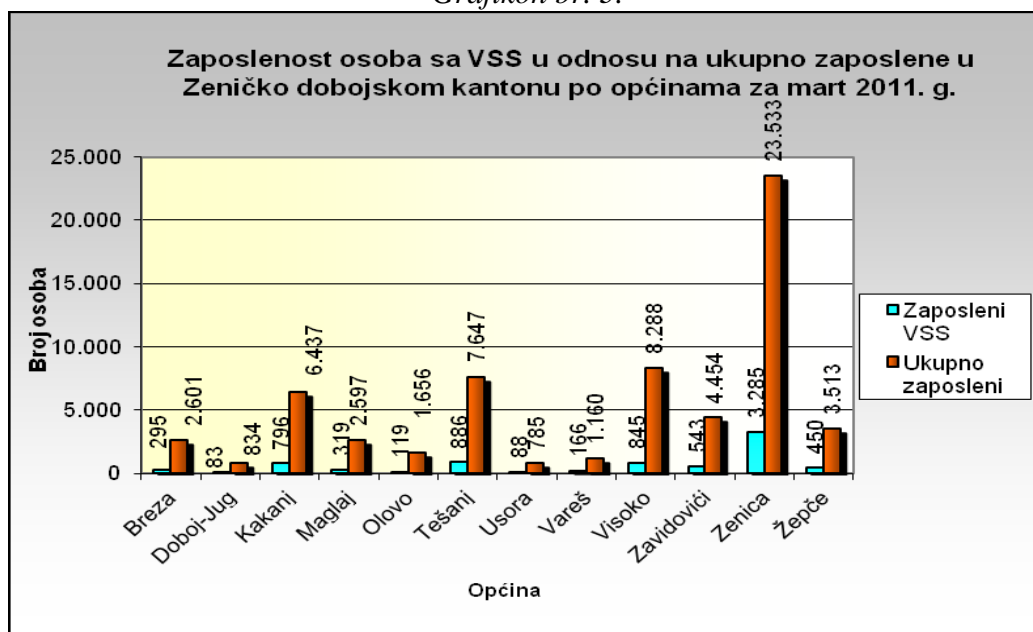
Iz grafikona br. 2 može se vidjeti da udio zaposlenih prema stepenu stručne spreme u većini zanimanja (NK, PK, KV, VKV, NSS, VŠ) u odnosu na ukupan broj zaposlenih uglavnom opada, dok je kod SSS primjetan rast broja zaposlenih u 2010. u odnosu na 2009. godinu. Kod osoba sa VSS primjetan je značajan rast broja zaposlenih, tako da je od 10,68% (6.768 zaposlenih VSS), koliko je iznosio udio u ukupnom broju zaposlenih u martu 2009. godine, u martu 2010. godine porastao je na 11,77% (7.428), dok je u martu 2012. godine dostigao udio od 12,40% (7.875) u ukupnom broju zaposlenih osoba, što je još uvijek nedovoljno u odnosu na europski prosjek.

Tabela br. 2.2. Zaposlenost osoba sa VSS u odnosu na ukupan broj zaposlenih u Zeničko-dobojskom kantonu po općinama za mart 2011. godine.

Općina	Broj zaposlenih VSS		Ukupan broj zaposlenih		Udio VSS
	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	%
Breza	295	137	2.601	546	11,3
Doboj-Jug	83	32	834	278	10,0
Kakanj	796	376	6.437	1.625	12,4
Maglaj	319	163	2.597	1.038	12,3
Olovo	119	51	1.656	630	7,2
Tešanj	886	382	7.647	3.246	11,6
Usora	88	45	785	177	11,2
Vareš	166	86	1.160	360	14,3
Visoko	845	471	8.288	3.755	10,2
Zavidovići	543	243	4.454	1.522	12,2
Zenica	3.285	1.699	23.533	8.464	14,0
Žepče	450	215	3.513	1.460	12,8
UKUPNO ZDK	7.875	3.900	63.505	23.101	12,4

Kada gledamo broj zaposlenih osoba sa VSS u odnosu na ukupan broj zaposlenih po općinama može se primjetiti da je najmanji udio VSS u ukupnom broju zaposlenih ostvaren u općinama Olovo, Visoko, Doboj Jug. Dok je nešto iznad prosjeka udio osoba sa VSS u ukupnom broju zaposlenih u općinama Zenica, Žepče i Vareš.

Grafikon br. 3.

Od ukupnog broja zaposlenih VSS broj zaposlenih doktora nauka sa martom 2011. godine iznosio je 117, od čega su 26 žene, a broj zaposlenih magistara 175 osoba, dok su od toga 57 žene.

Također bitno je naglasiti da je, prema podacima iz marta 2011. godine u kantonu bilo zaposleno i 3.744 osobe sa višom stručnom spremom (VŠS).

3. NEZAPOSLENOST VISOKOOBRAZOVANIH KADROVA

Kada govorimo o nezaposlenosti može se reći da to pitanje treba rješavati neovisno o strukturi osoba koje su njome obuhvaćene. Ipak, nezaposlenost je kako u našem Kantonu tako i šire izraženija kod mladih osoba, tako da se toj kategoriji mora posvetiti posebna pažnja kako bi u što kraćem vremenu po završetku školovanja došli do zaposlenja.

Iako je broj zaposlenih osoba sa VSS u porastu, kretanja na tržištu rada u posljednjih nekoliko godina ukazuju na povećano učešće visokoobrazovanih kadrova i u ukupnoj nezaposlenosti. Glavni uzroci leže prije svega u ekonomskoj krizi koja je uticala na smanjenje broja radnih mjesta što vodi smanjenom zapošljavanju visokoobrazovanih kadrova, kao i u povećanju ponude iz sistema visokog obrazovanja koji ne prati odgovarajuća dinamika njihovog zapošljavanja.

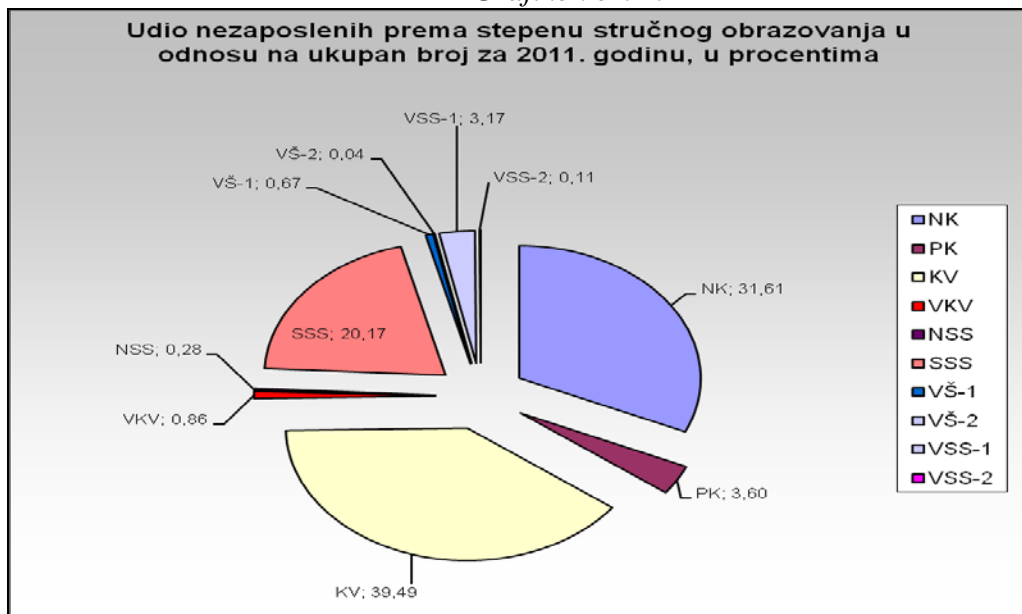
U tabeli broj 3.1. prezentovani su podaci o nezaposlenim osobama u odnosu na njihovo stručno obrazovanje za vremenski period od 2009. do 2011. godine.

Tabela br.3.1.: Pregled nezaposlenih osoba u odnosu na stepen stručnog obrazovanja

Stepen stručnog obrazovanja	2009. godina		2010. godina		2011. godina	
	NO	% Udio	NO	% Udio	NO	% Udio
Nekvalifikovani radnik (NK)	21.787	33,17	21.620	32,20	21.155	31,61
Priučeni-polukvalifikovan radnik (PK)	2.488	3,79	2.462	3,67	2.411	3,60
Kvalifikovani radnik (KV)	26.105	39,74	26.706	39,77	26.430	39,49
Visokokvalifikovani radnik (VKV)	532	0,81	591	0,88	574	0,86
Niže stručno obrazovanje (NSS)	237	0,36	221	0,33	189	0,28
Srednje stručno obrazovanje (SSS)	12.680	19,30	13.310	19,82	13.503	20,17
Više stručno obrazovanje (VŠ-1)	432	0,66	444	0,66	448	0,67
Više stručno obrazovanje (VŠ-2)	36	0,05	23	0,03	24	0,04
Visoko stručno obrazovanje (VSS-1)	1.385	2,11	1.755	2,61	2.123	3,17
Magistri (VSS-2)	7	0,01	21	0,03	75	0,11
UKUPNO	65.689	100,00%	67.153	100,00%	66.932	100,00%

Posmatrajući obrazovnu strukturu nezaposlenih osoba možemo reći da u posljednje tri godine ima povoljan trend, u smislu smanjivanja broja nezaposlenih osoba na evidenciji s osnovnom školom i nižim obrazovanjem, a povećavanja broja sa srednjom školom i naročito visokom stručnom spremom. Iz prikaza po godinama možemo vidjeti da se udio nezaposlenih VSS svake godine povećava, pa tako sa 2,11% u 2009. godini ide na 2,61% u 2010. godini, dok je u 2011. godini dostigao 3,17%, a kada dodamo i magistre (VSS-2) to iznosi 3,28% i prema trenutnim podacima ima tendenciju daljnjeg rasta (oko 4%).

Grafikon br. 4.

Interesantan je podatak da se na evidenciji nezaposlenih osoba kod Službe za zapošljavanje nalazi 2.153 nepismene osobe, što čini 3,4% od ukupnog broja nezaposlenih osoba.

Analizirajući prethodnu tabelu i grafikon vidljivo je da je najveći broj nezaposlenih osoba i dalje nekvalifikovana (31,61%) i kvalifikovana radna snaga (39,49%), kao i osobe sa srednjom stručnom spremom (20,17%). Značajno povećanje broja nezaposlenih osoba zabilježeno je kod VSS-a, sa 1.755 nezaposlenih osoba u 2010. godini na 2.123 osobe u 2011. godini, što izraženo u procentima iznosi 21,00%. Dok je njihov udio u ukupnom broju nezaposlenih sa 2,11% u 2009. godini porastao na 3,17% u 2011. godini.

Ovo pokazuje da tržište nije oslonjeno na znanje kao proizvodni faktor, te je očigledno potrebno uložiti dodatne napore u pravcu stvaranja okruženja za otvaranje novih i bolje plaćenih radnih mjesta namijenjenih obrazovanoj radnoj snazi. Samo ulaganje u obrazovanje, odnosno povećanje kvalitete i broja visokoobrazovanog kadra, a bez poboljšanja ambijenta za poslovanje, odnosno poslovne klime, neće dovesti do značajnijeg poboljšanja situacije na tržištu rada. Tako da u toj situaciji dolazi do porasta migracije obrazovane radne snage u inostranstvo, u našem slučaju u zemlje zapadne Europe.

Poslodavci, domaći i naročito strani investitori, prije svega zbog trenutne nestabilne političke situacije, a i zbog ekonomske krize, nisu ohrabreni za dodatna ulaganja, a sama investiciona klima je u ovakvim uslovima nepovoljna i nesigurna, što dovodi do manjih ulaganja (investicija), a samim tim i neznatnog otvaranja novih radnih mjesta.

U prvih šest mjeseci 2012. godine, prema podacima Agencije za unapređenje stranih investicija u BiH (FIPA), strane investicije su pale na svega 51,5 miliona KM, što je ubjedljivo najniži priliv stranih investicija u posljednjih 17 godina. A u toku prošle godine dvije kreditne agencije su snizile kreditni rejting BiH, kao glavni razlog navele su narušenu političku stabilnost.

Stoga bi primaran zadatak trebao biti pokretanje svih neophodnih i mogućih aktivnosti koje bi omogućile privlačenje i povećanje prijeko potrebnih stranih investicija, a kojim bi došlo do otvaranja novih radnih mjesta. Isto tako je potrebno ojačati povjerenje i pružiti podršku već prisutnim stranim investitorima u zemlji kako bi ih potakli na dalja ulaganja i širenje poslovanja.

Tabela br. 3.2. Nezaposlene VSS osobe **bez radnog iskustva** na evidenciji po općinama za period 2010-31.08.2012.

Općina	2010	2011	avg.2012
Breza	69	88	89
Doboj-Jug	6	3	10
Kakanj	129	161	199
Maglaj	56	82	97
Olovo	28	51	67
Tešanj	84	105	144
Usora	9	3	9
Vareš	18	24	28
Visoko	164	166	197
Zavidovići	107	158	202
Zenica	478	556	708
Žepče	48	63	86
UKUPNO	1.196	1.460	1.836

Iz tabele je uočljiv rast broja nezaposlenih VSS osoba bez radnog iskustva na evidenciji nezaposlenih osoba. Tako da je u 2011. godini broj tih osoba uvećan za 22% i iznosio je 1.460 osoba, a u avgustu mjesecu 2012. godine broj nezaposlenih VSS osoba bez radnog iskustva iznosio je 1.836, što je za 25,8% više u odnosu na 2011. godinu.

Iz gore navedenog vidi se posebna nepovoljnost što se tiče zapošljavanja visokoobrazovanih osoba bez radnog staža s obzirom da je porast novoprijavljenih u zadnjih 3 godine rastao po godišnjoj stopi od preko 20%, tako da na dan 31.08.2012. godine, na evidenciji Službe je bilo 1.836 VSS osoba bez radnog staža. Kada to uporedimo sa ukupnim brojem nezaposlenih osoba sa VSS koji je dana 31.08.2012. godine iznosio 3.215 osoba vidimo da je čak 57% nezaposlenih osoba sa VSS koje se nalaze na evidenciji bez radnog iskustva, odnosno nisu bili zaposleni u struci. Ako uzmemo u obzir veliki broj zaposlenih u VSS iz obrazovnih ustanova koji su se u avgustu 2012. godine prijavili na evidenciju nezaposlenih, a već u septembru su uglavnom ponovo zaposleni, gore navedeni procenat VSS nezaposlenih bez radnog iskustva bit će preko 60%.

Ovaj podatak nam govori da je potrebno uložiti dodatne napore i iznaći rješenja koja bi omogućila ovim nezaposlenim osobama da steknu potrebno radno iskustvo u struci, te da na osnovu stečenog praktičnog znanja ostvare lakše zapošljavanje kod poslodavaca.

Zbog ove činjenice u 2011. godini Vlada Zeničko-dobojskog kantona odobrila je sredstva za poticaj zapošljavanja 272 mlade nezaposlene osobe - VSS pripravnici do 30 godina starosti, kao što je i u 2012. godini također odobrila sredstva za 100 VSS pripravnika do 30 godina starosti.

Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice je zatražilo od svih općina Kantona detaljne informacije o njihovim aktivnostima vezano za zapošljavanje pripravnika i volontera, na osnovu čega su pojedine općine dostavile informaciju o samostalnom sufinansiranju zapošljavanja mladih visokoobrazovanih kadrova - pripravnika i volontera. Općina Kakanj je u 2011. godini refundirala sredstva za 32 pripravnika, dok je za 2012. godinu zaključeno 28 ugovora o finansiranju poticaja zapošljavanja pripravnika. Općina Tešanj je u periodu 2009-2012 godina angažovala 30 volontera, a u 2012. godini su raspisali javni poziv za najbolje poslovne ideje za mlade ljude do 35 godina starosti sa prebivalištem u općini Tešanj kako bi podstakli započinjanje sopstvenog poslovnog poduhvata. Općina Zavidovići je u periodu 2009-2012 godina angažovala 64 volontera, a u drugim pravnim licima (osnovne i srednje škole, druge javne ustanove i poduzeća) u periodu 2010-2012 godina angažovano je ukupno 92 volontera.

Na ovaj način općine mogu uticati na zapošljavanje i ostvarivanje potrebnog radnog iskustva u struci mladim visokoobrazovanim osobama, te potaknuti njihov ostanak u svojim općinama. Sigurno da bi angažman i ostalih općina vezano za zapošljavanje volontera i pripravnika bio od koristi.

U nastavku će biti prikazan kratak osvrt na kretanja nezaposlenih osoba sa VSS na području Zeničko-dobojskog kantona po godinama.

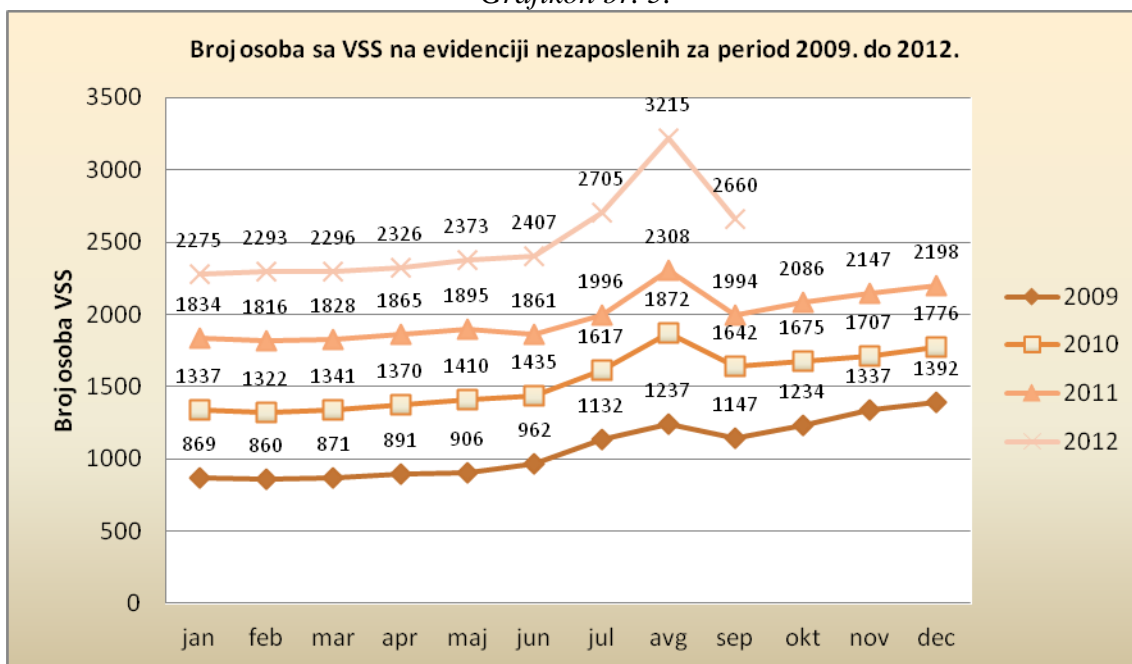
Tabela br.3.3. Pregled kretanja nezaposlenih, VSS i VŠS u Zeničko-dobojskom kantonu i Općini Zenica po godinama

Godina	Ukupan broj nezaposlenih		Ukupan broj VSS				Ukupan broj VŠS
	ZDK	Zenica	ZDK		Zenica		
			Broj osoba	%	Broj osoba	%	
31.12.2002.	59.741	15.934	252	0,42	132	0,83	406
31.12.2003.	59.838	17.203	314	0,52	149	0,87	328
31.12.2004.	62.641	18.355	424	0,68	204	1,11	457
31.12.2005.	67.548	21.320	490	0,72	248	1,16	510
31.12.2006.	70.581	23.052	637	0,90	288	1,25	586
31.12.2007.	68.202	22.019	715	1,05	345	1,57	539
31.12.2008.	61.529	19.814	845	1,37	362	1,83	465
31.12.2009.	65.689	21.427	1.392	2,12	575	2,68	468
31.12.2010.	67.153	22.051	1.776	2,64	473	2,14	476
31.12.2011.	66.932	21.732	2.198	3,28	590	2,71	472
31.7.2012.	68.476	21.839	2.705	3,95	722	3,30	476

Iz tabele se jasno vidi sljedeće:

- Stalan porast broja nezaposlenih VSS u apsolutnom i relativnom iznosu u odnosu na ukupan broj evidentiranih nezaposlenih osoba,
- U odnosu na stanje VSS iz 2002. godine (u ZDK 252 i Zenici 132 osobe), stanje VSS sa 31.7.2012. godine se dramatično povećalo (za skoro 11 puta).

Grafikon br. 5.

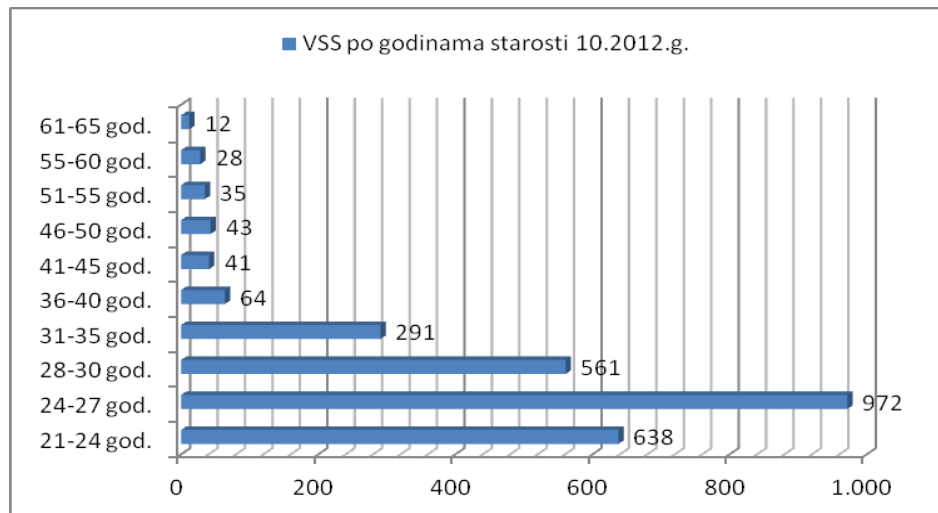

Iz grafikona br.5. u kojem je prikazan broj nezaposlenih osoba sa VSS na evidenciji nezaposlenih za period 2009. do 2012. godina, po mjesecima, možemo vidjeti da je najveći broj prijavljenih visokoobrazovanih kadrova na evidenciju nezaposlenih osoba u vrijeme ljetnog školskog raspusta. Tada se mnogim uposlenicima koji rade u školama prekida radni staž i ponovo se prijavljuju na Biro za zapošljavanje u matičnoj općini. Dok već u septembru mjesecu broj nezaposlenih VSS se smanjuje uglavnom zbog istih osoba koje se ponovno zapošljavaju u školama. Također se vrlo jasno vidi i konstantan rast po godinama.

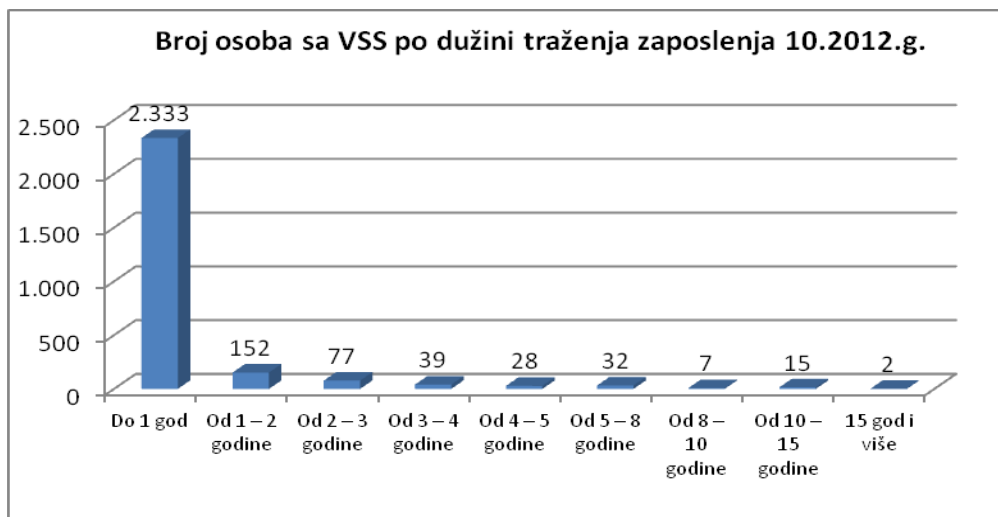
Tabela br. 3.4. Nezaposlene osobe sa VSS na evidenciji po godinama starosti i prema dužini traženja zaposlenja.

Dužina traženja zaposlenja	Starosna struktura										Ukupno
	21-24 god.	24-27 god.	28-30 god.	31-35 god.	36-40 god.	41-45 god.	46-50 god.	51-55 god.	55-60 god.	61-65 god.	
Do 1 god	629	890	465	208	39	28	28	20	18	8	2.333
Od 1 – 2 godine	3	62	46	20	7	5	3	4	2		152
Od 2 – 3 godine	4	9	30	19	5	2	4	1	2	1	77
Od 3 – 4 godine	1	1	8	17	4	1	3		3	1	39
Od 4 – 5 godine	1	4	4	13	4			2			28
Od 5 – 8 godine		6	7	9	3	2	3	1	1		32
Od 8 – 10 godine			1		2	2		2			7
Od 10 – 15 god.				4		1	2	4	2	2	15
15 god. i više				1				1			2
Ukupno	638	972	561	291	64	41	43	35	28	12	2.685

Grafikon br.6.

Grafikon br.7.

Ova dva grafikona jasno prikazuju da je od ukupnog broja nezaposlenih osoba sa VSS na evidenciji najviše mladih osoba i to od 24-27 godina (972), i od 21-24 godine (638). Od ukupnog broja nezaposlenih osoba sa VSS, gledajući u procentima, dobi do 30 godina starosti je 80% osoba. A po dužini traženja zaposlenja čak 2.333 nezaposlene osobe traže posao kraće od 12 mjeseci, što u procentima iznosi 86,9%, a samo 13,1% ih traži posao duže od godinu dana.

Kako bi se omogućilo brže zapošljavanje mladih trebalo bi težiti aktivnostima sufinansiranja poslodavaca pri zapošljavanju mladih lica od strane Vlade i općina Zeničko-dobojskog kantona, a posebno poslodavaca koji zadrže u radnom odnosu mlade i nakon odrade pripravničkog staža; pojačati učešće praktične nastave i stažiranja uz studiranje; sufinansirati troškove zapošljavanja mladih visokoobrazovanih kadrova koji su na evidenciji nezaposlenih, na izradi projekata tehnološkog razvoja (proizvoda, preduzeća, djelatnosti), razvojnim projektima poslovnih subjekata i projektima privrednog razvoja društveno-političkih zajednica, za vrijeme trajanja projekta (troškove plata, doprinosa, nabavke stručne literature, stručnih seminara i sl.);

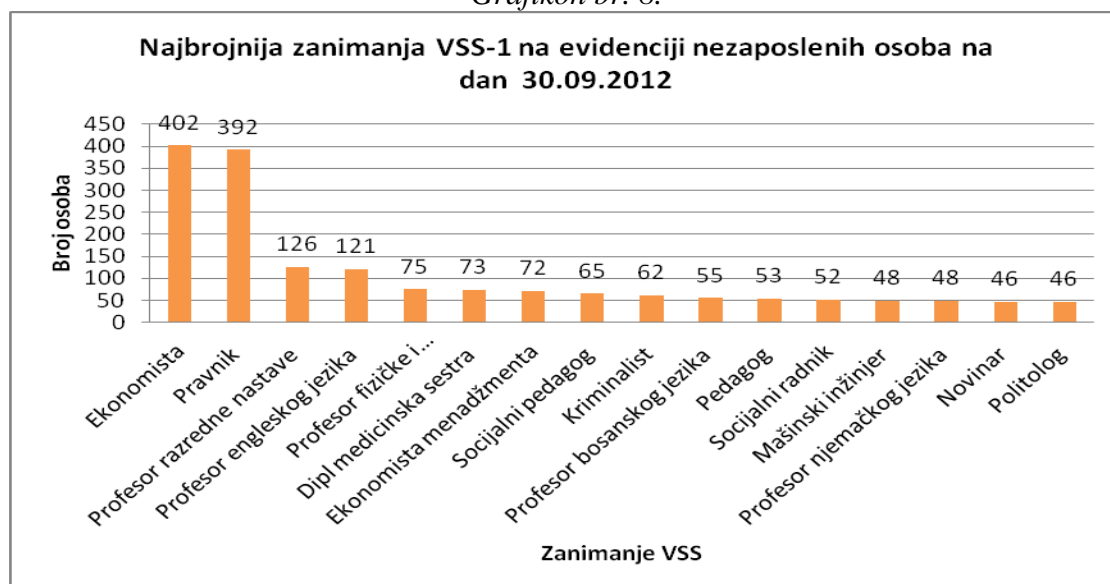
Sa povećanjem dužine čekanja zaposlenja opada i vjerovatnoća pronalaska zaposlenja, a u dužem vremenskom razdoblju nezaposlenost vodi pogoršavanju kvaliteta postojeće radne snage. Prema tome, potrebno je vršiti stalnu edukaciju nezaposlenih osoba sa VSS kako bi održali i unapređivali svoje znanje i vještine. To je moguće postići kroz obezbjeđivanje većeg učešća mladih u mjerama i programima aktivne politike zapošljavanja.

Tabela br.3.5. Zanimanja sa evidencije nezaposlenih Službe za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona više od 10 nezaposlenih na dan 30.9.2012. godine.

<i>Zanimanje</i>	<i>Strucna sprema</i>	<i>Ukupno</i>
Ekonomista	VSS-1	402
Ekonomista menadžmenta	VSS-1	72
Ekonomista za finansije	VSS-1	12
Pravnik	VSS-1	392
Profesor razredne nastave	VSS-1	126
Profesor engleskog jezika	VSS-1	121
Profesor fizičke i zdravstvene kulture	VSS-1	75
Diplomirana medicinska sestra	VSS-1	73
Socijalni pedagog	VSS-1	65
Kriminalist	VSS-1	62
Profesor bosanskog jezika	VSS-1	55
Pedagog	VSS-1	53
Socijalni radnik	VSS-1	52
Mašinski inženjer	VSS-1	48
Profesor njemačkog jezika	VSS-1	48
Novinar	VSS-1	46
Politolog	VSS-1	46
Profesor vjeronauke	VSS-1	38
Profesor historije	VSS-1	35
Učitelj predškolske djece	VSS-1	34
Pravni savjetnik	VSS-1	27
Inženjer drumskog saobraćaj	VSS-1	23
Profesor pedagogije	VSS-1	23
Profesor sociologije	VSS-1	23
Inženjer metalurgije	VSS-1	22
Profesor geografije	VSS-1	22
Doktor stomatologije	VSS-1	21
Inženjer agronom	VSS-1	21
Veterinar	VSS-1	20
Inženjer šumarstva	VSS-1	19
Psiholog	VSS-1	17
Inženjer računarstva	VSS-1	16
Inženjer hemijske tehnologije	VSS-1	15
Profesor turskog jezika	VSS-1	15
Inženjer prehrambene tehnologije	VSS-1	14
Profesor biologije	VSS-1	13
Teolog	VSS-1	12
Inženjer nemetalnih materijala / I	VSS-1	11
Inženjer elektrotehnike	VSS-1	11
Profesor matematike	VSS-1	11
Inženjer arhitekture	VSS-1	10

Kada govorimo o strukturi nezaposlenih osoba sa VSS na evidenciji nezaposlenih osoba kod Službe za zapošljavanje prema zanimanjima može se reći da dominiraju zanimanja društvenog smjera, dok su zanimanja tehničkog smjera u pojedinim oblastima deficitarna. U grafikonu br.8. prikazano je 16 najbrojnijih zanimanja VSS-1 (nisu uključeni magistri) koja se nalaze na evidenciji kod Službe sa danom 30.09.2012. godine. Može se vidjeti da je daleko najveći broj ekonomista (402) i pravnika (392), međutim za tim zanimanjima je i najveća tražnja na tržištu rada, ali ipak nedovoljna da bi apsorbovala veliki broj osoba koje završavaju ova zanimanja. Zatim slijede profesori razredne nastave (126), engleskog jezika (121), fizičke kulture (75).

Grafikon br. 8.

3.1. Potražnja za određenim zanimanjima na tržištu rada

Zanimanja kojih ima najmanje na evidenciji ili ih nema u pojedinim općinama, a za kojima postoji potražnja na tržištu su doktor medicine, građevinski inženjer, farmaceut. Tako na primjer prema podacima Ministarstva zdravstva evidentno je da u nekim zdravstvenim ustanovama postoji deficitarni kadar doktora medicine (Dom zdravlja Zenica i Dom zdravlja Tešanj), dok u drugim postoji potreba za zapošljavanjem visokoobrazovnih kadrova, ali finansijska sredstva to ne omogućavaju (Dom zdravlja Usora). Pored navedenog neke od zdravstvenih ustanova, omogućavaju im obavljanje pripravničkog staža u svojstvu volontera, čime se pokušava ublažiti problem zaposlenja visokoobrazovanih kadrova.

Međutim mora se istaći problem koji se javlja kod Službe za zapošljavanje, u smislu nepostojanja obaveze poslodavaca da Službi za zapošljavanje dostavlja prijave o slobodnim radnim mjestima te izvještaje o zasnivanju radnih odnosa jer prema sadašnjim zakonskim rješenjima poslodavci nisu obavezni prijavljivati slobodna radna mjesta Službama za zapošljavanje niti dostavljati izvještaje o zasnivanju radnih odnosa sa zaposlenicima. Tako da Služba ne raspolaže sa potpunim informacijama za kojim zanimanjima VSS i u kojem broju postoji potražnja. Jedan od načina na koji Služba dolazi do podataka o potrebama za kadrovima na tržištu rada je anketiranje poslodavaca, koje se provodi na ograničenom uzorku u saradnji sa Federalnim zavodom za zapošljavanje, jedanput godišnje.

Ove podatke od Službe za zapošljavanje koristi i analizira i Univerzitet u Zenici te na osnovu potreba tržišta rada i niza drugih faktora: prostornih i kadrovskih uslova, zainteresiranosti kandidata, broja završenika, utvrđuje plan upisa u datu akademsku godinu. Od prvih petnaest najbrojnijih zanimanja na evidenciji nezaposlenih VSS samo je zanimanje mašinski inženjer tehničke struke, što govori u prilog činjenici da je Univerzitet u Zenici osnovao politehnički fakultet sa odsjecima: građevinarstvo, zaštita okoliša, zaštita na radu i proizvodni biznis.

4. POVEZANOST OBRAZOVNOG SISTEMA I POTREBA TRŽIŠTA RADA

Jedan od glavnih ciljeva obrazovanja, pored osobnog razvoja i pripreme za aktivno učešće u društvenom životu jeste i mogućnost zapošljavanja, odnosno pripremanje i osposobljavanje učenika i studenata da budu ravnopravni učesnici u konkurentskom društvu i tržištu rada. Današnje tržište rada zahtijeva nova zanimanja i neprestano mijenjanje profila, te potrebnih vještina i kvalifikacija radne snage.

Stoga obrazovanje dobija novu, značajnu, ulogu koja podrazumijeva usvajanje novih vještina, učenje kroz praksu i unapređenje procesa obuke. Već sada se može naslutiti trend porasta opšteg obrazovnog nivoa. Predviđa se da će se takav trend narednih godina ne samo nastaviti, već i intenzivirati. Učenje i usavršavanje na svim poljima će postati sve neophodnije za pojedince koji žele da napreduju i usavršavaju se. Najznačajnija novina odnosi se na činjenicu da je to proces koji traje ne samo do trenutka okončanja formalnog obrazovanja, bilo srednjoškolskog ili visokog, već tokom čitavog života. Dakle, radi se o cjeloživotnom učenju koje podrazumijeva obrazovanje tokom školovanja, ali i poslije kroz razne oblike neformalnog obrazovanja putem kurseva, dodatnih obuka ili prekvalifikacija i stručnog usavršavanja.

Iz podataka koji su izneseni u prethodnim tabelama vidimo da se i u našem Kantonu, kada govorimo o zaposlenim osobama dešavaju određene promjene, gdje se smanjuje broj fizičkih radnika a povećava se broj obrazovanih radnika u ukupnom broju zaposlenih osoba.

4.1. Stanje u planiranju obrazovanja VSS kadrova

Prema podacima Univerziteta u Zenici iz dokumenta „Informacija o usklađenosti plana upisa na Univerzitetu u Zenici u akademskoj 2011/12. godini s potrebama tržišta rada“ od ukupnog broja redovnih studenata iz Zeničko-dobojskog i Srednje-bosanskog kantona njih oko 60% studira u Zenici, a oko 35% u Sarajevu, što dovoljno ukazuje na orijentaciju i usmjerenost najvećeg broja studentske populacije na studij u Zenici. U akademskoj 2010/2011 godini broj studenata na Univerzitetu u Zenici iznosio je 4.911, dok je u 2010. godini bilo je 611 studenata koji su diplomirali na Univerzitetu u Zenici.

Pri donošenju Odluke o planu upisa studenata u svaku akademsku godinu, menadžment svakog fakulteta dužan je razmotriti potrebe tržišta za određenim profilom stručnjaka koji obrazuje sam fakultet. Ovo podrazumijeva i analizu podataka dobijenih od strane Službe za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona, kao i potrebe za stručnim kadrom privrednih i vanprivrednih subjekata u Bosni i Hercegovini.

Prema važećim zakonskim propisima saglasnost na plan upisa studenata na studijske programe Univerziteta u Zenici svake akademske godine daje Vlada Zeničko-dobojskog kantona. Na zahtjev i uz obrazloženje pojedinih organizacionih jedinica/fakulteta Univerziteta u Zenici, Vlada Zeničko-dobojskog kantona odobrava povećanje kvote upisa, iz razloga većeg interesovanja kandidata za upis na određene studijske programe, što ne znači da je to usklađeno sa potrebama tržišta rada.

Plan upisa studenata ovisi svakako pored kriterija potreba tržišta rada i od niza drugih faktora: prostornih i kadrovskih uslova, zainteresiranosti kandidata, broja završenika.

U ovom trenutku svjedoci smo svakodnevnih optužbi na račun obrazovnog sistema, kao i optužbi da je obrazovni sistem kriv za izraženi nesklad na tržištu rada. Obrazovni sistem svojim sporim prilagođavanjem sadašnjim sofisticiranim zahtjevima privrede za novim specijalističkim zanimanjima, utjecao je da se kod javnog mnijenja stvori negativna slika o obrazovnom sistemu kao „dežurnom krivcu“ za visoku stopu nezaposlenosti, koja je u ovom trenutku među najvišim u Evropi. Međutim, u uslovima nepostojanja tržišta rada u pravom smislu, ne može se isključivo okriviti obrazovni sistem za visoku stopu nezaposlenosti (oko 50% na nivou FBiH), zbog toga što

su problemi mnogo dublji i složeniji. Samo smišljen i planski privredni razvoj, te ekonomske i političke reforme društva kao cjeline, mogu stvoriti ambijent za reformu obrazovnog sistema koji samo u takvom ambijentu, može biti efikasniji i efektivniji.

Sve dok se ne desi privredni razvoj koji podrazumijeva pokretanje velikih ekonomskih sistema, velikih javnih radova u raznim oblastima, nije realno očekivati reformu obrazovnog sistema u kratkom roku, jer bi ubrzana reforma obrazovnog sistema imala nenadoknadivu dugoročnu društvenu i ekonomsku štetu za BiH.

5. AKTIVNOSTI NA ZAPOŠLJAVANJU MLADIH VISOKOOBRAZOVANIH KADROVA

U periodu od 2005. do 2012. godine (zaključno sa 31.07.2012.), posredstvom Službe za zapošljavanje kroz realiziranje 15 različitih aktivnih i pasivnih programa poticano je zapošljavanje za oko 3.200 nezaposlenih mladih osoba. Za ovo su utrošena novčana sredstva u iznosu od skoro 11 miliona KM. Bitno je napomenuti da se ovo odnosi samo na programe koji su se direktno odnosili na mlade. Međutim, kao i svi ostali, i mladi su imali priliku da apliciraju i na ostale programe poticaja za nezaposlene osobe i poslodavce, ali broj osoba i iznos poticajnih sredstava u tom slučaju je teško procijeniti. Također je teško izvršiti procjenu iznosa poticajnih sredstava koji su dostupni mladim visookobrazovanim osobama, a koji se realiziraju putem poticaja Ministarstva privrede, Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva i Ministarstva za boračka pitanja Zeničko-dobojskog kantona.

Nakon 31.07. 2012. godine, objavljeno je još nekoliko javnih poziva za zapošljavanje mladih nezaposlenih osoba, ali obzirom da su oni još uvijek u fazi realizacije, još uvijek se ne mogu dati tačni podaci o broju sufinansiranih osoba i iznosu poticaja. Programom „Mladi poduzetnik“ sufinansirano je samozapošljavanje 13 mladih nezaposlenih osoba, te su kroz trodnevnu edukaciju obučene osnovama o poduzetništvu. U toku ove godine objavljen je javni poziv PIU SESER-a kojim se sufinansira zapošljavanje, samozapošljavanje, prekvalifikacija i dokvalifikacija, te program „Prilika za sve“ kojim se sufinansira zapošljavanje svih kategorija nezaposlenih osoba. Od strane Federalnog zavoda za zapošljavanje objavljen je Program sufinansiranja samozapošljavanja mladih osoba „Omladinsko poduzetništvo“ kojim će se odobriti bespovratna poticajna sredstva za mlade osobe za pokretanje vlastitog biznisa.

Pored navedenog i poticaji Ministarstva privrede, Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Ministarstva za boračka pitanja dostupni su i mladim visookobrazovanim osobama.

Ministarstvo za boračka pitanja vrši i stipendiranje mladih koji studiraju te je i ove godine raspisala konkurs za dodjelu stipendija studentima – braniocima i članovima njihovih porodica. Također stipendiranje redovnih studenata vrši i Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, koje također sufinansira i smještaj studenata u studentskim centrima u Federaciji BiH i učešće studenata na naučnim skupovima.

5.1. Program sufinansiranja zapošljavanja mladih nezaposlenih osoba bez radnog iskustva -VSS pripravnika

Cilj ovog programa jeste da se kroz sufinansiranje omogući zapošljavanje mladih stručnih osoba sa VSS bez radnog iskustva u svom zanimanju i omogućiti im sticanje radnog iskustva u zanimanju za koje su se školovali, a koje će im biti od pomoći za ravnopravno natjecanje za dobijanje zaposlenja na tržištu rada. Programom je predviđeno finansiranje pripravničkog staža u trajanju od 12 mjeseci. Potreba provođenja ovog programa najbolje se očituje u Tabeli br. 3.2. i broju nezaposlenih osoba sa VSS bez radnog iskustva na evidenciji.

Tabela 5.1.1.: Pregled realizovanih programa poticaja zapošljavanja za period 2009. - 2012. godine

Red. Br.	Naziv poticajnog programa	Javni poziv	Broj zaposlenih po programu	Iznos poticaja po osobi u KM	Ukupan iznos poticaja u KM	Finansijer
1.	Program poticaja zapošljavanja VSS pripravnika Vlade ZDK	od 29.10.2009.	100	5.400	540.000	Vlada ZDK
2.	Program poticaja zapošljavanja mladih do 30 godina (VSS, VŠS, SSS i KV)	od 28.4.2010.	vss 86 všs 5 sss 39 kv 29 Ukupno 159	7.200 6.600 3.000 2.700	619.200 33.000 117.000 <u>78.300</u> Ukupno 847.500	Feder. zavod za zapošljavanje
3.	Program poticaja zapošljavanja mladih do 30 godina (VSS, VŠS, SSS i KV)	30.10.2010.	vss 72 všs 4 sss 34 kv 59 Ukupno 169	-	518.400 26.400 806.100	Feder. zavod za zapošljavanje
4.	Program poticaja zapošljavanja VSS pripravnika Vlade ZDK	24.5.2011	272	4.800	1.305.600	Vlada ZDK
5.	Program poticaja zapošljavanja VSS pripravnika Vlade ZDK	26.7.2012	101	4.800	480.000	Vlada ZDK
6.	Zapošljavanje VSS u drugim poticajnim Programima (PIU SESER, Prilika za SVE, program 400+ i dr.)		Oko 40	-	100.000	Feder. zavod za zapošljavanje
Ukupno			Zaposleno VSS 680		3.622.600 KM	

Prema evaluacijama efekata programa za poticaj zapošljavanja koje vrši Služba za zapošljavanje utvrđeno je da nakon isteka sufinansiranog perioda poslodavci zadrže u radnom odnosu na određeno ili neodređeno vrijeme oko 50 % sufinansiranih pripravnika.

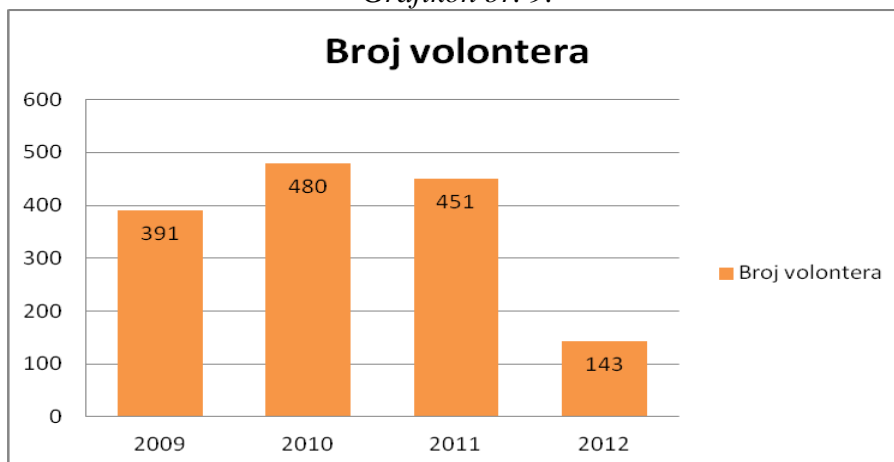
5.2. Program finansiranja volontera

U prethodnim godinama Služba za zapošljavanje finansirala je angažovanje volontera kod javnih i privatnih poslodavaca. Sredstva za ovu namjenu Služba je obezbjeđivala iz sredstava koja poslodavci uplaćuju Službi radi osiguranja za slučaj povrede na radu i profesionalne bolesti u iznosu od 35% od najniže plaće za svakog volontera.

Tabela br.5.2.1. Pregled broja finansiranih volontera po godinama, broju mjeseci finansiranja i izdvojenom iznosu sredstava u KM.

Godina	Broj volontera	Plaćen stručni	Broj mjeseci	Izdvojeni iznos KM
2009	391	143	2.997	418.800,00
2010	480	206	5.064	753.415,00
2011	451	45	3.874	597.360,00
2012	143	0	1.282	188.700,00
Ukupno	1.465	394	13.217	1.958.275,00

Grafikon br. 9.

Iz grafikona je uočljiv pad broja angažovanih volontera u 2012. godini. Glavni razlog za to je što je Odluka o sufinansiranju angažovanja volontera i refundacija troškova polaganja stručnih ispita od strane Službe, u drugom kvartalu ove godine, stavljena van snage. To se desilo zbog teške finansijske situacije u kojoj se nalazi Služba za zapošljavanje, tako da se trenutno ne provodi Program volontera. Zbog navedenog će najviše biti oštećene obrazovne i zdravstvene ustanove, koje su putem ovog programa angažovale veliki broj volontera. U prethodnim godinama zdravstvene ustanove angažirale su volontere prema podacima Ministarstva zdravstva kako slijedi:

Tabela br.5.2.2. Pregled zapošljavanja mladih osoba u zdravstvenim ustanovama za period 2010-2012. godina.

	2010. godina		2011. godina		2012. godina	
	pripravnik	volonter	pripravnik	volonter	pripravnik	volonter
Zdravstvena ustanova						
UKUPNO	41	39	48	37	39	23

Iz gore navedenog primjetan je pad broja angažiranih volontera u zdravstvenim ustanovama u 2012. godini. Kako je bila dobra praksa angažiranja volontera prijedlog je da se u narednom periodu obezbijede načini i sredstva za ponovno sufinansiranje angažovanja volontera.

5.3. Projekat „Centar za informisanje, savjetovanje i obuku – CISO“

Jedna od bitnijih aktivnosti na zapošljavanju mladih osoba je i otvaranje Centra za informisanje, savjetovanje i obuku – CISO centra unutar Službe za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona, koji postoji od marta 2011. godine. U ovom centru pružaju se ciljnim grupama mladih osoba usluge informiranja, savjetovanja i održavanje obuka vezanih za planiranje i razvoj karijere.

Osim informisanja i savjetovanja, ovaj Centar nudi mladim nezaposlenim osobama i mogućnost da steknu vještine potrebne za apliciranje na oglase za posao kroz tri radionice – pisanje biografije, razgovor sa poslodavcem i info seminar. Osim toga, Centar korisnicima omogućava i individualno savjetovanje sa savjetodavcima za zapošljavanje, kao i mogućnost izrade individualnog plana zapošljavanja. Od dana otvaranja pa do danas možemo reći da su postignuti

značajni rezultati. Centar je evidentirao preko 2.000 korisnika, od čega je preko 1.500 osoba prošlo kroz navedene radionice, a čak 134 osobe su se po korištenju usluga Centra zaposlile. Također su kroz navedeni Program finansirane i obuke za mlade nezaposlene osobe, i to: 106 osoba koje su završile kurs engleskog jezika u BHM Zenica i 100 osoba koje su završile kurs informacionih tehnologija, također u BHM Zenica. U narednom periodu je u planu da se Centar uvede u organizacionu strukturu Službe, te da postane njen sastavni dio. Osim toga, u planu je i otvaranje još nekoliko centara u općinskim biroima za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona.

Također se u CISO centru svakodnevno prikupljaju objavljeni konkursi i olakšava se njihova dostupnost korisnicima usluga CISO centra.

Uspostavljanjem CISO centra, Služba za zapošljavanje dobila je adaptiran i opremljen multifunkcionalan prostor, osoblje obučeno za pružanje specijaliziranih usluga korisnicima, i mogućnost proširivanja jedne od osnovnih djelatnosti – karijerne/profesionalne orijentacije, što bi za cilj trebalo imati povećanje zapošljivosti mladih.

Zaključna razmatranja i prijedlozi

Na osnovu prethodno datih činjenica, podataka i pokazatelja u oblasti zapošljavanja mladih visokoobrazovanih kadrova na području Zeničko-dobojskog kantona, može se konstatovati da je u narednom periodu potrebno:

1. Sufinansirati poslodavce pri zapošljavanju mladih lica od strane Vlade i općina Zeničko-dobojskog kantona, a posebno poslodavce koji zadrže u radnom odnosu mlade i nakon odrade pripravničkog staža, još najmanje godinu dana.
2. Pojačati učešće praktične nastave i stažiranja uz studiranje.
3. Sufinansirati troškove zapošljavanja mladih visokoobrazovanih kadrova, koji nastaju pri izradi projekata tehnološkog razvoja (proizvoda, preduzeća, djelatnosti), razvojnim projektima poslovnih subjekata i projektima privrednog razvoja društveno-političkih zajednica, za vrijeme trajanja projekta (troškove plata, doprinosa, nabavke stručne literature, stručnih seminara i sl.), između ostalog i kroz primjenu Zakona o javno-privatnom partnerstvu koji je u proceduri donošenja u našem Kantonu.
4. Podrška edukaciji mladih visokoobrazovanih kadrova koji su zainteresirani da steknu znanje i vještine potrebne za izradu aplikacija i porijekata koji se finansiraju iz EU fondova.
5. Stimulisati stipendiranje, kreditiranje, nagrađivanje, obavljanje stručne prakse i studijskih putovanja u zemlji i inostranstvu, te drugih oblika stručnog obrazovanja i osposobljavanja mladih kadrova potrebnih na tržištu rada.
6. Obezbjediti veće učešće mladih u mjerama i programima aktivne politike zapošljavanja što će se definisati kroz dokument „Strategija zapošljavanja u Zeničko-dobojskom kantonu“. U toku je zakonska procedura izbora najpovoljnijeg ponuđača za izradu navedenog dokumenta.
7. Proširiti sufinansiranje samozapošljavanja mladih nezaposlenih osoba, i dodatno ih educirati o osnovama poduzetništva.
8. Stvaranje ambijenta za privlačenje stranih investicija kojim bi došlo do otvaranja novih radnih mjesta.
9. S obzirom da je prestala primjena Zakona o pravima demobiliziranih branilaca i članova njihovih porodica, i zbog kojeg Služba za zapošljavanje nije mogla u potpunosti izvršavati svoje obaveze iz materijalne i socijalne sigurnosti nezaposlenih osoba, očekuje se da će u narednom periodu Služba za zapošljavanje imati na raspolaganju određena sredstava za programe zapošljavanja.

Ministarstvo za rad socijalnu
politiku i izbjeglice

Zenica, novembar 2012. godine